

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: تصویر سازی کتاب کودک

تصویرسازی یا تصویرگری یکی از زیرشاخه‌های هنرهای تجسمی است و به نوعی از اثر خلاقانه تصویری گفته می‌شود که القاکننده تجسمی یک مفهوم یا روایت با فرم بصری است. این مفهوم و روایت می‌تواند داستان، شعر، مقاله‌ای در روزنامه و کتاب و حتی تبلیغات تجاری، سرگرمی‌ها و اشکال و فرم‌های روی کالاها و لباس‌ها باشد. تصویرگری کتاب کودک، گرایش مستقل در هنر است که جنبه‌ای کاملاً هدفمند و مخاطب شناسانه و در امتداد ادبیات کودک و نوجوان قرار می‌گیرد. تصویرگری از نظر هنری و در کنار طراحی گرافیک یکی از ۲ بخش هنرمندانه پیکره کتاب را تشکیل می‌دهد.

کتاب کودکان باید پر از تصاویر با رنگهای شاد و براق و نوشته های کم باشد. البته کتابی که برای کودکان بزرگتر نوشته می شود مانند کودکان ۱۰ یا ۱۱ ساله باید به نسبت از تصاویر کمتر و نوشته های بیشتری برخوردار باشد. لذا وجود تصاویر در کتابهای کودکان امری اجتناب ناپذیر است که از روند مطالعه حمایت می کند و بایستی به اندازه کافی از زیبایی و جذابیت برخوردار باشد.

تصویرگرانی که به طراحی کتاب می پردازند به چند عامل باید توجه کنند:

۱- گروه سنی مخاطب

۲- طراحی مناسب

۳- ترکیب بندی

۴- استفاده درست از رنگ (رنگ شناسی)

نکاتی که در تصویرسازی کتاب کودک باید توجه شود:

- ۱- گویایی، وضوح تصویر و انطباق آن با موضوع کتاب مسئله بسیار مهمی است.
- ۲- تصاویر باید متناسب با قدرت درک کودکان باشد.
- ۳- تصاویر باید توجه کودکان را جلب نموده و باعث رشد خلاقیت در آنان شود. برای این جلب توجه معیارهای زیبایی، سادگی و رنگ بسیار موثرند.
- ۴- تصاویر باید قدرت تخیل کودکان را پرورش دهد.
- ۵- تصویرگر کتاب کودک باید با رعایت اصول فنی و زیبا شناسی به خلق تصویرهای درخور توجه روی آورد.
- ۶- شخصیت، زیبایی و زندگی در تصاویر کودکان در واقع گوشه ای از شخصیت، زیبایی و زندگی واقعی کودکان است.

کودکان از طریق تصاویر ضمن کسب لذت بصری، می توانند راحت تر و سریع تر بفهمند که موضوع کتاب در چه مورد است، کدام شخصیت ها نقش های مهمی دارند، چه کاری می کنند و کجا هستند. تصاویر همچنین یک افق معنایی را بر روی کودکان می گشایند که انتظار کلمات خاصی از آن می رود. تصاویر می توانند موضوع متن را بیان کنند و جهت یابی در مورد اشخاص، عملکردها و اماکن خاص را نشان دهند. در کتابهای کودک تصاویر باعث می شود که متن کمتری در صفحه نوشته شود و این رابطه تا آنجا پیش می رود که کودک در هر صفحه و در کنار یک تصویر، تنها مجبور خواندن یک جمله باشد، همان طور که در بسیاری از کتابهای مصور به چشم می خورد. حال برای رسیدن به یک کتاب که مطالعه آن برای مخاطب لذت بخش باشد، باید ابتدا سراغ شناخت عناصر تشکیل دهنده تصاویر کتاب برویم تا با شناخت آنها بتوانیم تصاویر در راستای مقصود این متن خلق کنیم.

در کتاب های نوجوانان، می توان از تصاویر کمتری استفاده کرد، و یا تصاویر به شکل تک رنگ، سیاه قلم، عکس های واقعی (کتاب های علمی، تاریخی) و در کل به شکل جدی تر و کمتر از تصاویر کتاب کودک، طراحی و چاپ شود.

تصویر سازی کتاب کودک بحث خیلی گسترده است. شما باید همه چیز روی برای تصویر سازی برای مقطع کودکان در نظر بگیرید. البته باز هم بستگی دارد چه مقطع سنی مورد نظر باشد. اما معمولاً باید سعی شود از رنگهای شاد بیشتر استفاده شود و رنگهایی مثل مشکی و قهوه ای تیره و سورمه ای بجز موارد خیلی خیلی محدود کاربرد ندارد. دلیلی نداره برای یک کتاب کودک، تصاویر شبیه عکس دیده بشند یا واقعی جلوه کنند. بیشتر برای کتابهای آموزشی یا علمی سعی میشه تصاویر بیشترین شباهت رو به واقعیت داشته باشند. اگه هم با دست تصویر سازی شود که تکلیف معلوم اسست. معمولاً خطوط خشن و طرحهای مفهومی در این سبک تصویر سازی معنا ندارد. بنابراین اغلب یا با آبرنگ کار میشود یا با گواش و غیره. و گاهی هم افکتهای آبرنگ و پاستل. اما غالباً پاستل به تنهایی استفاده نمیشود. تمام چیزهایی که اینجا گفتیم میتوانند تغییر کنند. ممکن است کسی بتواند با پاستل به تنهایی تصاویر زیبایی برای کودکان خلق کند. بیشترین چیزی که در درجه اول اهمیت دارد خلاقیت تصویر ساز هست. و بعد از آن هم باید کمی با روحیات کودکان آشنایی داشته باشد. تصویرگر کتاب کودک خوب خودش را جای کودکی می گذارد که قرار است آن کتاب را به دست گیرد

مهم ترین عناصر بصری تشکیل دهنده ی تصاویر کتاب کودک و نوجوان

(۱) کادر

به محدوده ای که کار هنری در آن اجرا شده، کادر گفته می شود. در تصاویر کتاب کودک و نوجوان، این عنصر به دو شکل مورد بررسی قرار می گیرد: الف) قطع کتاب، ب) تناسب تصاویر و کادر.

الف) قطع کتاب: انتخاب قطع کتاب، از وظایف تصویرگر کتاب است. در کتاب کودک، معمولاً قطع خشتی و قطع های بزرگ و صمیمی مورد استفاده است. در کتاب های نوجوانان، از قطع هایی استفاده می شود که به قطع کتاب های درسی و رسمی و کتاب های بزرگسالان نزدیک تر است. در طراحی کتاب های هنری و ادبیات، به خصوص شعر، قطع های فانتزی و غیر معمول مانند جیبی، پالتویی و ... جذابیت ویژه ای دارند.

ب) تناسب تصاویر و کادر:

تصویرگر کتاب، باید توجه داشته باشد که عناصر بصری استفاده شده در تصاویر، متناسب با قطع و کادر کتاب طراحی شوند. مثلاً چینش عناصر بصری در کادرهای عمودی و افقی، با هم متفاوتند و یا طراحی در قطع های فانتزی و غیر معمول، صمیمانه تر از طراحی تصاویر در قطع و کادر رسمی و خشک است.

(۲) فرم (قالب):

فرم یا قالب اثر، نقش هویت اثر را بازی می کند. تصویرگر کتاب، قبل از انجام هر کاری، باید فرم مورد نظر و سبک هنری خاصی را برای کار خود برگزیند. برای برگزیدن سبک هنری، یا قالب اثر، بهتر است به موارد زیر توجه شود.

یعنی:

- آیا قالب اثر با ویژگی و نیازهای گروه سنی مخاطب همخوانی دارد
- آیا قالب اثر در انتقال حس مورد نظر متن کتاب مؤثر است؟
- آیا قالب انتخابی در انتقال راحت و سریع مفاهیم و معانی کتاب تأثیرگذار است؟
- آیا قالب اثر به نوع کتاب (علمی، هنری، مذهبی و...) توجه داشت
- آیا قالب انتخابی اثر، در خلق زیبایی و جذابیت کتاب نقش مؤثری دارد؟

۳) فضا

«احساس فضا، همیشه با زمان و مکان در ارتباط است و هر چه در جهان به نظم درآمد، از ملموس و ناملموس، در کادر دو بُعدی (در سطح) یا در کادر سه بعدی (در حجم)، همگی به نوعی با فضا مرتبط هستند.

در طراحی تصویر برای کتاب، چه به شکل دو بُعدی یا سه بُعدی (برجسته)، توجه به عنصر فضا که ترکیبی از زمان و مکان است، بسیار حایز اهمیت است

«رسیدن به معنای مورد نظر در یک عبارت تصویر، بستگی زیادی به نوع ترکیب بندی آن دارد. علاوه بر آن، ترکیب بندی یک اثر، در جلب توجه بیننده نیز نقش بسیار مهمی را ایفا می کند» ترکیب بندی، عبارت است از ترکیب منطقی، زیبا، به جا و متوازن عناصر بصری در کادر مورد نظر.

عناصر مختلف ترکیب بندی عبارتند از: رنگ، ریتم، فرم و وزن.

«کمپوزسیون (ترکیب بندی) در رنگ، به معنای کنار هم قرار دادن دو یا چند رنگ، به نحوی که با هم اکسپرسیون (بیان حس و مفهوم) معینی را ایجاد کنند.

مفهوم ترکیب بندی با تعریفی که عنوان شد، در ارتباط با ریتم، که همان تکرار منظم و هماهنگ عناصر است و فرم و وزن نیز صدق می کند. در تمامی این عناصر، می توان گفت: «نظم و ترتیب دادن، برنامه ریزی کردن بین عناصر تصویری، منسجم کردن قسمت ها با هم، ترکیب کردن و کنار هم قرار دادن آن ها، ساختار و سازماندهی عناصر تجسمی و بالاخره هماهنگ کردن همه ی اجزا با هم، مفهوم ترکیب را مشخص می کند.

۵) پرسپکتیو

«پرسپکتیو عبارت از علم طراحی شکل ظاهری اشیا، و نحوه ی دیدن حجم های سه بُعدی و ترسیم آن ها، بر روی سطح دو بعدی است.»
(۱۵)

در بحث پرسپکتیو، دو مفهوم قابل بررسی است:

الف) زاویه ای دید

در مسئله ی مربوط به زاویه ی دید، منتقد باید بررسی کند که طراح، از چه زاویه دیدهایی برای طراحی فریم ها یا پلان ها، استفاده کرده. آیا این زاویه ی دیدها تکراری و خسته کننده اند، یا اینکه از جذابیت، تازگی و پویایی برخوردارند؟

آیا این زاویه ی دید انتخاب شده با موضوع کتاب، گروه سنی مخاطب، نوع مطالب و مفاهیم و حس مورد نظر در متن هماهنگی دارد؟

ب) قوانین دوری، نزدیکی (ایجاد عمق در تصویر):

در قوانین دوری و نزدیکی به میزان و نحوه ی صحیح و به جای استفاده از قوانین پرسپکتیو و در نهایت ایجاد عمق در تصاویر کتاب، می پردازیم. مثلاً تصویرگر، از پرسپکتیو یک نقطه ای استفاده کرده یا ۲ نقطه ای؟ از پرسپکتیو موضوعی چگونه استفاده شده؟ آیا به اندازه ی نیاز، حس عمق در تصاویر ایجاد شده است؟

گاهی در تصاویر کتاب، قوانین پرسپکتیو را به شکلی که کودکان در نقاشی های شان استفاده می کنند، به کار می برند.

این مسئله به درک بهتر تصاویر توسط کودک، ایجاد فضای صمیمی و برقراری ارتباط بیشتر با کودک کمک می کند.

گاهی در طراحی تصاویر، از قوانین دوری، نزدیکی نگارگری های ایرانی استفاده می شود. این نوع پرسپکتیو، هم برای کودکان جذاب و قابل فهم است، و هم حال و هوای تاریخی - هنری خاصی به کتاب می بخشد.

لازم به ذکر است که هر چه قوانین پرسپکتیو استفاده شده تصویرگر، پیچیده تر باشد، تصاویر، برای گروه سنی بالاتر مناسب می شود.

۶) حجم:

«حجم عبارت است از یک عنصر تصویری که دارای سه بعد طول، عرض و عمق است.» عنصر حجم در تصویرگری معمولاً به سه گونه استفاده می شود:

الف - به شکل ایجاد حس حجم توسط نقطه، سطح و خط به شکل فقط بصری.

ب - به شکل نقش برجسته، یعنی یک بعد حجم به سطح کتاب متصل است. (کتاب های برجسته)

ج - به شکل حجم واقعی، که معمولاً با ساخت کاردستی و ماکت صورت می گیرد.

(۷) بافت

به کیفیت سطوح، بافت می گویند. بافت دو نوع است:

الف- بافت ظاهری:

عین بافتی که توسط قوه ی بینایی قابل درک است و برای ایجاد جذابیت و زیبایی سطوح دو بعدی، خلق می شود.

ب- بافت واقعی:

این نوع بافت، توسط حس لامسه، همراه با قوه ی بینایی همزمان درک می شود.

استفاده از این نوع بافت، نیز، جهت ایجاد جذابیت برای مخاطب و انتقال راحت تر مفاهیم، به کار می رود و جنبه ی زیبایی شناختی نیز دارد.

(۸) رنگ

در استفاده از عنصر رنگ، تصویرگر کتاب کودک و نوجوان، باید به مسائل زیر توجه داشته باشد:
الف- توجه به نسبت رنگی:

این مسئله، جهت ایجاد جذابیت بصری، انتقال بهتر مفاهیم و حس مطلب و نوع کتاب مورد بررسی قرار می گیرد.

ب- توجه به القای روانی رنگ:

«رنگ بیش از همه با عواطف و احساسات بشر نزدیکی دارد.» رنگ در انتقال حس، مفاهیم و نشان دادن نوع کتاب و... بسیار تأثیرگذار است. مثلاً رنگ های تند، بار عاطفی بیشتر و دست نخورده تر، تحریک کننده، شادتر و سرعت بیشتری در انتقال معانی دارند.

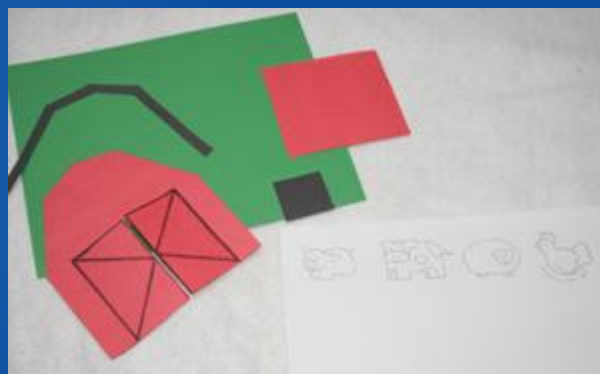
ج - توجه به هارمونی:

این مسئله به جذابیت و زیبایی ظاهری تصاویر و کتاب مربوط است و به انتقال صحیح حس کتاب و مفاهیم نیز اشاره دارد. هر سه مسئله ی ذکر شده در بالا با توجه به گروه سنی مخاطب کتاب، باید طراحی و ارایه شوند. «هر رنگ دارای معانی بسیاری است که برخی از آن ها از راه تداعی با یک چیز و برخی دیگر از طریق رمزی دارای آن معنا شده اند. در نتیجه، رنگ در آموزش سواد بصری اهمیت بسیاری می یابد.» (پس، توجه به این عنصر بصری، در بحث آموزش و انتقال مفاهیم، دارای ارزش بالایی است.

هفت روش برای تصویرگری

کلاژ Collage

کلاژ به معنی در کنار هم قرار دادن قطعه‌های مختلف کاغذ، پارچه و چیزهای دیگر است که در کل یک تصویر را نشان می‌دهند. نمونه‌های جالبی از این روش، کتابهای «سه بچه شیطان» اثر ربکا امبرلی و «داستان رزی داک» اثر جینی پیکر است. در این کتابها، از کلاژ برای به تصویر کشیدن داستان استفاده شده که بر اساس روح داستان، بعضی از صحنه‌ها، خشونت و بعضی صحنه‌ها، طنز و شوخی را القا می‌کنند.

تصویرسازی چندبعدی (Layers)

روش دیگر تصویرگری، به کار بردن موادی گوناگون مانند کاغذ، پلاستیک، فلز، طرحهای گلی، سرامیک و... است که به صورت لایه لایه روی هم قرار می گیرند. «دیوید ویسینوسکی» در کتاب «شیر سلطان جنگلهای مالی» با روی هم قرار دادن ورقه های مختلف کاغذ، آنچنان تصویرهای جالب و واقعی از آب، چوب، جنگل، فلز و... خلق کرده است که تأثیر داستان و جذابیت آن را دوچندان کرده اند.

تصویرهای کارتونی (Whimsy)

این روش تصویرگری بسیار ظریف و شگفت‌انگیز است، اما تعداد کمی از تصویرگران از آن استفاده کرده‌اند. در نقاشی‌های کارتونی می‌توان به شکلی بسیار ساده، مثلاً با سه خط کوچک، چشمها و دهان را کشید و احساس آن را نشان داد و یا می‌توان با پرداختن به جزئیات، آن را سرگرم‌کننده‌تر و جذاب‌تر کرد.

تصویرهای فرهنگی و قومی (Ethnic)

تصویرهای کتابهایی که دربرگیرنده فرهنگ ملتی باشند، برای ملتهای دیگر عجیب و ناآشنا به نظر می‌رسد. باید دانست که خلق چنین تصویرهایی می‌تواند آثار هنری تصویرگر را پربارتر و غنی‌تر کند و تصویرگران بیشتری را در جرگه هنرمندان بین‌المللی قرار دهد. در عین حال، این‌گونه تصویرها تنوعی در کار به وجود می‌آورد و به آن جنبهء جهانی و عمومی می‌دهد.

بافت و ترکیب بندی (Texture)

هر تصویر گری از روش خاصی استفاده می کند. عده ای، تصویرها را به شکل مسطح، یکنواخت و شفاف و عده ای دیگر آنها را به شکل برجسته و یا با بهره گرفتن از بافتهای گوناگون می پسندند تعداد زیادی از تصویرگران با ذوق، با استفاده از بوم نقاشی، رنگ و روغن و روکشهای چوبی، به روش بافت دست یافتند. یکی از بهترین تصویرگران این شیوه، میشل مک کوردی است که با نقاشی های رنگی و سیاه و سفید بر سطوح ناهموار و چاپ آن بر روی کاغذ، این روش را به اوج شکوفایی رساند. او در کتاب «آدرس گتی برگ» با کمرنگ و پررنگ کردن خطوط در نقاشی هایش بافت چوبی را به ذهن القا می کند. «برین پینک نی» استاد این روش تصویرگری با استفاده از خطهای چرخشی، شخصیتها، منظره ها و زمینهء کار خود را طراحی می کند و با رنگ بندی مناسب، به نقاشی روح می بخشد و تأثیر گذاری آن را بیشتر می کند.

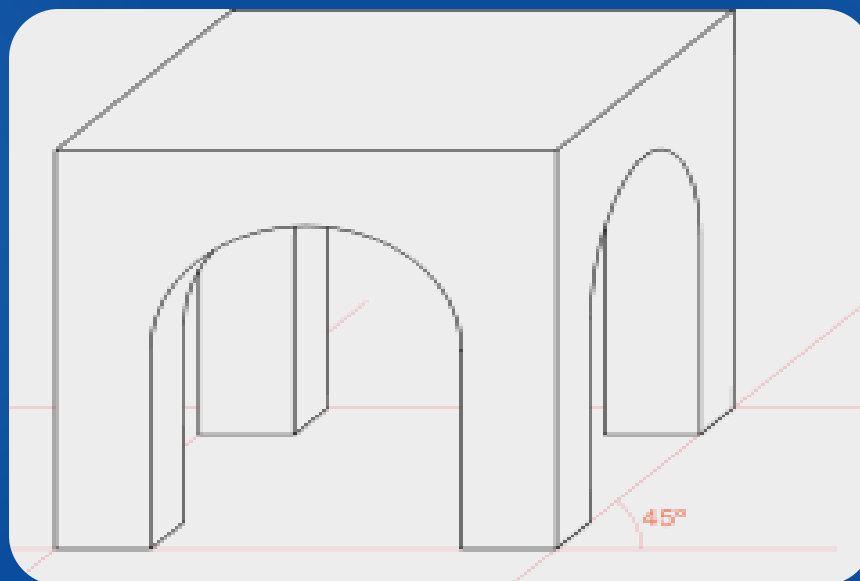
حاشیه و قاب‌بندی تزئینی (panels and Border)

روش دیگری که در تصویرگری از آن استفاده می‌شود، کادربندی و حاشیه‌گذاری است. این روش، شور و حال و هیجان چشم‌گیری به کار می‌بخشد، حتی می‌توان برای تفهیم بهتر موضوع و مکان و زمان رویدادهای داستان، جزئیاتی را در کنار تصویر اصلی اضافه کرد. جان برت در کتاب «شهر موشها» با دقت و وسواس از اشیایی مثل دکمه، سکه، سنجاق و در کتاب دیگری از شکل یک رشته طناب تابیده برای کادربندی استفاده کرده است، کنار این کادر، تصویرهای کوچکی با جزئیاتی بیشتر که هر کدام از آنها نیز کادربندی شده‌اند، آورده شده است.

ژرفانمایی و پرسپکتیو (Shape Perspective)

روش دیگری که در تصویرگری مورد توجه قرار گرفته است، نمایش حادثه‌ها و منظره‌های داستان از زاویه‌های مختلف است. گرایش اصلی در این شیوهء تصویرگری، معطوف به نشان دادن عمق، پهنا، ارتفاع و... است. تصویرهایی که با استفاده از ژرفانمایی و پرسپکتیو کشیده می‌شوند، به نظر غیر منتظره و پیش‌بینی نشده می‌آیند.

موفق باشید